

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ДМИТРА МОТОРНОГО**

Завадських Г.М., Андрєєва Л.О., Лисак О.І., Грицаєнко М.І.

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Курс лекцій

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Мелітополь
2020

УДК 331:657

Автори: Завадських Г.М., Андрєєва Л.О., О.І. Лисак, Грицаєнко М.І.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного
(Протокол № 7 від 26.05.2020)

Рецензенти:

Г. П. Педченко – к.е.н., доцент кафедри ПТБД, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного;
Т. В. Куліш – к.е.н., доцент кафедри маркетингу, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

Завадських Г.М., Андрєєва Л.О., Лисак О.І., Грицаєнко М.І.

Економіка і організація підприємств малого бізнесу: курс лекцій / Г.М. Завадських, Л.О. Андрєєва, О.І. Лисак, М.І. Грицаєнко. – Мелітополь: Люкс, 2020. – 189 с.

У курсі лекцій викладено зміст дисципліни «Економіка та організація підприємств малого бізнесу». Наведені загальні поняття та характеристики організаційно-правових форм підприємництва, що діють в Україні; види організаційних структур управління малими підприємствами; теоретичні аспекти фінансової діяльності малих підприємств; методики розрахунку показників економічної ефективності діяльності малих підприємств, організаційно-правові особливості функціонування підприємств малого бізнесу.

УДК 331.657

© Г.М. Завадських,
Андрєєва Л.О. ,
Лисак О.І.,
Грицаєнко М.І. , 2020
© Люкс, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	7
Лекція 1. Мале підприємство як суб'єкт господарювання	8
1.1. Поняття і види господарювання в Україні. Комерційна і некомерційна господарська діяльність. Суб'єкти господарювання. Суб'єкти малого підприємництва	8
1.2. Поняття “мале підприємство”. Критерії віднесення підприємств до малих	11
1.3. Принципи функціонування малих підприємств, функції та цілі їхньої діяльності	16
1.4. Переваги і недоліки малих підприємств	21
1.5. Організаційно-правові форми малих підприємств	23
1.6. Порядок створення та державна реєстрація малих підприємств	26
1.7. Основні сфери діяльності малих підприємств. Пріоритетні напрями та тенденції розвитку малих підприємств в Україні	29
Лекція 2. Місце малого бізнесу в економіці країни	31
2.1. Соціально-економічна роль сектору малого підприємництва в економіці країни: концептуальні засади та існуючий стан	31
2.2. Завдання і принципи господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку країни	32
2.3. Фактори формування і розвитку сектору малого підприємництва	33
2.4. Місце малого бізнесу в економіці (галузево-секторальний аспект)	34
Лекція 3. Державна підтримка та регулювання підприємницької діяльності	36
3.1. Необхідність, напрями, засоби та ефективність державної підтримки і регулювання підприємницької діяльності	36
3.2. Вітчизняна інституційна база підтримки і регулювання підприємницької діяльності: функції та завдання	39
3.3. Самоорганізація малих підприємств як ефективна форма регулювання підприємницької діяльності підприємницької діяльності: функції та завдання	44
3.4. Особливості та переваги зарубіжного досвіду державної підтримки і регулювання сектору малого підприємництва	44
Лекція 4. Поняття фінансових ресурсів та фінансово-кредитної бази функціонування малого підприємства	46

4.1. Поняття фінансових ресурсів та фінансово-кредитної бази функціонування малого підприємства	46
4.2.Фінансово-кредитна підтримка розвитку малих підприємств у зарубіжних країнах	50
4.3.Основні форми державної фінансової підтримки малих підприємств в Україні	53
4.4.Особливості та принципи кредитування малих підприємств	58
4.5.Іпотека, лізинг, факторинг як субститути позикового фінансування	64
Лекція 5. Податкова політика країни та її вплив на активізацію малого бізнесу	70
5.1.Засади податкової політики у секторі малого підприємництва	70
5.2. Напрями впливу і завдання суб'єктів податкової політики у контексті активізації сектору малого підприємництва	73
5.3.Ефективність системи оподаткування господарської діяльності малих підприємств	7
5.4. Напрями вдосконалення податкової політики з урахуванням позитивного закордонного досвіду	79
Лекція 6. Інформаційно - аналітичне забезпечення функціонування малого підприємства	82
6.1.Система інформаційно-аналітичного забезпечення функціонування малого підприємства	82
6.2. Звітність як система узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників поточного обліку. Основні види звітності малих підприємств	84
6.3. Зміст та структура фінансової звітності малого підприємства	86
6.4. Методи і види обробки інформації фінансових звітів у господарській практиці малих підприємств	94
Лекція 7. Мотивація, організація та оплата праці на малому підприємстві	96
7.1. Сутність, значення та мета організації праці на малому підприємстві	96
7.2. Особливості праці та регулювання трудових відносин на малому підприємстві	97
7.3. Організація оплати праці на малому підприємстві	98
7.4. Зміст та призначення тарифної системи оплати праці	102
7.5.Соціально-економічна сутність і організація преміювання працівників малих підприємств	104
7.6. Соціальне обслуговування працівників малих підприємств	106
Лекція 8. Капітал малого підприємства	108

8.1.Економічна сутність, склад і класифікація капіталу малого підприємства	108
8.2.Особливості та принципи формування капіталу малого підприємства	112
8.3. Поняття структури капіталу та її оптимізації	117
8.4.Вартість капіталу малого підприємства та основні сфери його використання	120
8.5. Стратегія управління капіталом малого підприємства	120
Лекція 9. Інвестиційно-інноваційна активність малого підприємства	124
9.1. Суть та значення інвестицій у малому бізнесі. Інвестиційна діяльність малого підприємства	124
9.2.Фінансові ресурси як важливий фактор інвестиційної діяльності підприємства. Джерела засобів фінансування малих підприємств	126
9.3.Інвестиційна привабливість як складова аналізу інвестиційної діяльності підприємства. Критерії оцінки ефективності інвестицій у практиці інвестиційного проектування на малих підприємствах	128
9.4. Інновації в малому бізнесі та їх класифікація. Інноваційна діяльність малого підприємства	132
9.5. Зарубіжний досвід застосування інноваційних систем у малому бізнесі	135
Лекція 10. Доходи і витрати малого підприємства	142
10.1. Економічний зміст, класифікація та джерела утворення доходів малого підприємства	141
10.2. Економічна природа та напрями витрат малого підприємства	144
10.3. Показники, що характеризують обсяг, склад і рівень доходів та витрат малого підприємства	147
10.4. Стратегія управління доходами та витратами малого підприємства	149
Лекція 11. Фінансові результати діяльності та економічна ефективність функціонування малого підприємства	151
11.1. Прибуток малого підприємства, його економічний зміст, формування і використання	151
11.2. Оцінка прибутковості та ділової активності	155
11.3. Аналіз ліквідності та фінансової стійкості	156
11.4. Фінансове планування діяльності малого підприємства	158
Лекція 12. Оцінка фінансового стану малого підприємства	161
12.1. Завдання та інформаційна база аналізу фінансового стану малого підприємства	161
12.2. Зміст аналізу фінансового стану малого підприємства	168
12.3.Методика аналізу фінансової стійкості малого	170

підприємства	
12.4. Поняття ліквідності малого підприємства. Визначення ліквідності балансу. Розрахунок та аналіз основних показників ліквідності	173
12.5. Поняття та ознаки платоспроможності малого підприємства. Показники оцінки платоспроможності та методика їх аналізу	178
ЛІТЕРАТУРА	185

ВСТУП

В умовах формування ринкового господарства, інституціональних змін в економіці України, радикальних змін у відносинах власності проблема становлення і розвитку малого підприємництва набуває неабиякого значення. Актуальність дослідження проблем малого підприємництва посилюється також і тим, що повільність та суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значення малого підприємництва як структуроутворюючого елемента ринкової економіки.

Об'єктивно складніші умови господарювання, передусім через ресурсну обмеженість та менші обсяги господарської діяльності, спричиняють і потребу, й особливості врахування зовнішніх економічних умов функціонування і розвитку, внутрішнього економічного середовища діяльності, зокрема інформаційно-аналітичного та методичного підґрунтя, планування, оцінки ефективності використання ресурсного забезпечення малих підприємств, фінансово-економічного стану, ліквідності й платоспроможності, бізнес-планування розвитку та гарантування економічної безпеки господарювання малих підприємств.

Освоєння основ знань з даного курсу лекцій дозволить зформувати у майбутніх фахівців сукупність знань та навичок використання наукового інструментарію теорії та практики господарювання, конкретних форм і методів управління, принципів формування й використання виробничого потенціалу; взаємодії всіх видів ресурсів, організацій та ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємств малого бізнесу в умовах сучасного ринкового господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Л.О. Удосконалення методичного забезпечення стратегічного планування діяльності підприємства / Л.О. Андреева, Л.О. Болтянська, М.І. Грицаєнко та ін. // Науково-прикладні основи ефективного розвитку аграрного сектору економіки: Монографія. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. – 272 с. – С. 5-57.
2. Андреева Л.О., Болтянська Л.О., Лисак О.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник. / Л.О. Болтянська, Л.О. Андреева, О.І. Лисак. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 668 с.
3. Андреева Л.О., Болтянська Л.О., Лисак О.І. Практикум з економіки підприємства: електр. навч. посіб. – 2018. – 244 с.
4. Андреева Л.О. Методичні аспекти формування товарної політики підприємства/ Л.О. Андреева //Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». – 2017. – № 3-4 (35-36).
5. Андреева Л.О. Моделювання конкурентоспроможності продукції / Л.О. Андреева // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. – № 3 (27). С. 57-59.
6. Андреева Л.О., Лисак О.І. Методичні аспекти стратегічного розвитку підприємств/ Л.О. Андреева, О.І. Лисак // Науковий журнал «Бізнес-інформ», № 6, 2016 – С. 227-231.
7. Болтянська Л.О. Від вибору бізнес-ідеї до її реалізації //Л.О.Болтянська, В.М. Тебенко //Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої.- Мелітополь 2017. С. 20-27 (Index Copernicus)
8. Болтянська Л.О. Проблеми та тенденції розвитку внутрішньої торгівлі Запорізької області [Електронний ресурс] / Л.О. Болтянська, В.М. Тебенко / Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. - №17. Режим доступу до статті: <http://global-national.in.ua/issue - c.525-530>
9. Болтянська Л.О. Сучасні тенденції розвитку підприємництва в Україні / О.І. Лисак, Л.О. Андреева, Л.О. Болтянська / ADVANCES OF SCIENCE. Proceedings of articles the international scientific conference Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018. – С. 1357-1366.
10. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. - К.: "Знання", 2008.- 302 с.
11. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства: навч. посіб. / Т. Г. Васильців, Ілляш О.І., Міценко Н. Г. – К.:Знання, 2013.- 446с.

12. Від ідеї до власної справи: Навч. посібник. / А.С. Коноваленко, Л.О. Болтянська, Д.М. Трачова та інш. - Мелітополь.: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2017 – 278с.
13. Воротіна Л.І. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання [Текст] : навч. посібник / за ред. Л. І. Воротіної. - К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2001. - 307 с.
14. Говорушко Т.А. Малий бізнес: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, О.І. Тимченко; Нац. ун-т харчових технологій . — К. : Центр навчальної літератури, 2006 . - 200с.
15. Грицаєнко Г. Інвестиційна привабливість України [Електронний ресурс] / Г. Грицаєнко, М. Грицаєнко // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal – 2017. – Vol. 3. – No. 1. – P. 80-93 – Mode of access : <https://are-journal.com>
16. Грицаєнко Г.І. Основи інвестиційної діяльності: навчальний посібник. / Г.І. Грицаєнко – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. – 224 с.
17. Грицаєнко Г.І. Соціальні інвестиції в соціальний капітал / Г.І. Грицаєнко, М.І. Грицаєнко // Бізнес Інформ. – 2018. - № 1. – С. 188-194
18. Грицаєнко Г.І. Соціальні інвестиції: сутність, стан та особливості здійснення на селі / Г.І. Грицаєнко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2018. – № 1. – С. 126-132
19. Грицаєнко М.І. Довіра як передумова розвитку підприємницької діяльності / М.І. Грицаєнко // Бізнес Інформ. – 2016. – №12. – 143-148
20. Грицаєнко М.І. Соціальний капітал у становленні підприємницької мережі аграрної сфери України / М.І. Грицаєнко // Економіка АПК. – 2017. – №5 – С. 58-64
21. Грицаєнко М.І. Трансакційні витрати на макро-, мезо- та мікрорівнях / М.І. Грицаєнко // Економіка та управління АПК. – 2018. – №1. – С. 124-133
22. Грицаєнко М.І. Трансакційні витрати: сутність, класифікація та зв'язок з соціальним капіталом / М.І. Грицаєнко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2017. – №4. – С. 249-255
23. Завадських Г.М. Дослідження сучасного стану інвестиційної сфери аграрних підприємств / Андрєєва Л.О., Болтянська Л.О. та ін. // Науково-прикладні основи ефективного розвитку аграрного сектору економіки: Монографія. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. – 272 с. – С. 155-208. (особистий внесок 2,2 ум. друк. арк.)
24. Завадських Г.М. Регіональний аспект диспропорцій соціально-економічного розвитку України / Г.М. Завадських // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки), 2014.-№3(27).-С.120-124.

25. Завадських Г.М. Методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості регіону [Електронний ресурс] / Г.М. Завадських // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2017.-№17.-С.152-155. Режим доступу до статті:<http://global-national.in.ua/issue-17-2017>
26. Завадських Г. М., Болтянська Л. О., Терещенко М. А. Тенденції і проблеми розвитку малого підприємництва в Україні // Г.М. Завадських, Л.О. Болтянська, М.А. Терещенко. International Scientific Conference Economy Digitalization: Processes, Strategies, Technologies: Conference Proceedings, January 24th, 2020, Kielce, Poland: Baltija Publishing, P. 44-47.
27. Лисак О.І., Андрєєва Л.О. Концепції відтворення трудового потенціалу/ О.І. Лисак, Л.О. Андрєєва // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету: Випуск 23 / ПДАТУ; за ред. д.е.н., проф. В.В. Іванішина. - Кам'янець -Подільський: ПДАТУ, 2015. - 380 с. С. 150-157.
28. Модель розвитку галузей економіки України / Гуткевич С.О., Завадських Г.М., Дунда С.П., Котков С.В. та ін. / за ред. д.е.н. проф. Гуткевич С.О.// Монографія.- Київ:НТУУ “КПІ”, 2011.- 472 с.
29. Педченко Г.П. Соціальні аспекти розвитку підприємництва в Україні// Г.П. Педченко, Ю.О. Власюк / Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. Л.В. Синяєвої. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2017. - № 1-2 (33-34)- С. С. 260-268.
30. Тебенко В.М. Взаємозв'язок категорій «ефективність» та «результативність» господарської діяльності підприємства / В.М. Тебенко / Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2014. – № 3 (27). С. 7-10.
31. Фастовець А.А., Фисун І.В. Фінанси малого бізнесу: навч. посіб. / А.А. Фастовець, І.В. Фисун. – К.: Кондор-Видавництво, 2013. - 302 с.
32. Яворська Т. І. Ризики та їх вплив на діяльність суб'єктів малого бізнесу у сільському господарстві / Т. І. Яворська // Вісник Сумського національного аграрного університету: наук. журнал / СНАУ. – Суми, 2011. – № 9(50). – С. 33–36.
33. Яворська, Т. І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика [Текст] : монографія / Т. І. Яворська. - К. : ННЦ ІАЕ, 2012. - 386 с.
34. Яворська Т.І. Методологія наукового дослідження розвитку малого бізнесу в сільському господарстві / Т.І. Яворська // Інноваційна економіка: науково-виробничий журнал / Тернопіль: СМП «Тайп», 2013. – № 8 [46], С. 206–209.
35. Яворська Т.І. Когнітивне моделювання факторів впливу на збільшення прибутку суб'єктів малого бізнесу в сільському господарстві // Науковий часопис “Університетські наукові записки” Хмельницького

- університету управління та права. – Хмельницький, 2013, 445 с. – С. 151-157.
36. Яворська Т. І. Малий бізнес в аграрному підприємстві та особливості класифікації його суб'єктів / Т. І. Яворська // Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки) - Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». - 2016. С. 99-104.
- 37.4. Яворська Т. І. Напрями державної підтримки малого бізнесу в сільському господарстві / Т.І. Яворська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки).- Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». - 2017. - № 1 (33). С. 113-120
38. Яворська Т. І. Аналіз стану малого підприємництва в місті / Т.І. Яворська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). № 3 (35), 2017 – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс». – 2017. – с. 174-182.
39. Яворська Т. І. Вдосконалення фінансово – кредитного забезпечення малого бізнесу в сільському господарстві / Т. І. Яворська // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету / ЧДТУ. – Черкаси, 2010. – Вип. 25, ч. 1. – С. 268–274.
40. **Yavorska Tetiana** Problems and prospects for development of family households in Ukraine / Yavorska Tetiana, Prus Yuriy, Lysak Oksana, Zavadskykih Hanna // Modern development paths of agricultural production trends and innovations, 2019, с. 593-605.

Навчальне видання

**Завадських Ганна Миколаївна
Андрєєва Лариса Олександрівна
Лисак Оксана Іванівна
Грицаєнко Микола Ігоревич**

ЕКОНОМІКА І ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Курс лекцій

Надруковано з оригіналів макетів замовника
Підписано до друку 10.01.2019 р. формат 60x84 1/16
Папір офсетний. Наклад 100 примірників
Замовлення № 777

**Виготовлювач ПП Верескун В.М.
Видавничо-поліграфічний центр «Люкс»
М. Мелітополь, вул. М.Грушевського,10 тел. (0619) 44-45-11**

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
від 11.06.2002 р. серія ДК № 1125